

VU Research Portal

Een nieuwe lente en een nieuw geluid

Zevenhuijzen, A.

2020

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Zevenhuijzen, A. (2020). *Een nieuwe lente en een nieuw geluid: Een receptie-historisch onderzoek naar de ontvangst van Herman Gorters Mei in de periode 1889-1940.* [, Vrije Universiteit Amsterdam].

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Samenvatting

Om het populariserings- en canoniseringsproces van het gedicht *Mei* van Herman Gorter in de periode 1889-1940 te kunnen volgen zijn de vier belangrijkste instituties die daarbij betrokken zijn, onderzocht. Deze instituties zijn: 1. een aantal dag-, week- en maandbladen, 2. Voordrachtbijeenkomsten en literaire lezingen, 3. het literatuuronderwijs op middelbare scholen en 4. de *Mei*-studies.

1. Het geselecteerde digitale bestand van dag-, week- en maandbladen is onderzocht op het zoekwoord 'Gorter'. Daarbij zijn allereerst recensies onderzocht van dichtbundels, romans of toneelstukken, waarin de dichter *Herman Gorter* of het gedicht *Mei* wordt genoemd: de mentions 1. Daarnaast heb ik ook gelet op de co-mentions, de vermeldingen van namen van dichters samen met die van *Gorter* in eenzelfde recensie om na te gaan welke plaats de recensenten de dichter Herman Gorter geven tussen alle andere dichters. Ter wille van de overzichtelijkheid is het onderzochte tijdvak verdeeld in vijf decennia: 1889-1900, 1901-1910, 1911-1920, 1921-1930 en 1931-1940. Uit het onderzoek blijkt dat het gedicht vanaf 1900 erkenning krijgt in het literaire circuit. Daarna neemt het aantal mentions alleen maar toe tot het hoogste aantal in de periode 1931-1940. Geconcludeerd kan worden dat het gedicht in dit laatste tijdvak het populairst is en de meeste erkenning krijgt.

De tweede soort mentions in de periodieken zijn de Gorter-mentions in literatuur gerelateerde artikelen: de mentions 2. In het vierde decennium, 1921-1930, is een verdrievoudiging te constateren van het aantal mentions 2 vergeleken bij de vorige decennia. Ook in het laatste decennium is er een sterke toename te constateren. Het betekent dat het laatste decennium de meeste mentions 2 telt. Deze mentions tonen door de decennia heen een wisselend beeld van de beweging van Tachtig. Aanvankelijk zijn er voor- en tegenstanders maar later komt er ook bezinning op de betekenis van Tachtig en wordt benadrukt dat de dichtkunst van Tachtig het begin vormt van de moderne dichtkunst. De derde groep mentions, de mentions 3, wordt gevormd door de Gorter-mentions in niet-literatuur gerelateerde artikelen. Ook hier is een sterke stijging te signaleren in de jaren twintig. De stijging zet zich, wat minder sterk, door in het laatste decennium. Dit onderzoek geeft antwoord op de vraag: in hoever was *Mei* bekend buiten het literaire veld. Uit de cijfers blijkt dat ook in dit opzicht de populariteit van het gedicht groeiende was.

Uit het onderzoek naar citaten uit *Mei* in de periodieken wordt duidelijk dat de eerste versregel zo vaak werd geciteerd dat deze werd ervaren als een staande uitdrukking: 'Een nieuwe lente en een nieuw geluid'. Ook hier is een sterke groei in de aantallen. Vanaf de derde periode, 1921-1930 komen er veel variaties op deze versregel. Ook wordt wel de helft van deze eerste versregel als vaste uitdrukking gebezigd: 'een nieuw geluid'. Vanaf de jaren twintig van de vorige eeuw werd de eerste versregel van *Mei* door de middenstand gebruikt als reclameslogan in krantenadvertenties. Ook citaten van andere versregels uit *Mei* kunnen in de periodieken teruggevonden worden. Ze worden gebruikt door columnisten, ingezonden briefschrijvers, belangrijke zegslieden uit de maatschappij en verslaggevers en komen al direct na 1900 in de dagbladen voor. Het grootste aantal andere citaten uit *Mei* is te vinden in de laatste periode.

2. De tweede institutie is die van de voordrachtbijeenkomsten en literaire lezingen. Eind jaren tachtig van de negentiende eeuw werd een nieuwe vorm van reciteren geïntroduceerd. Deze voordracht was modern, omdat ze niet retorisch was, geen weidse gebaren kende en geen galmende stemverheffing. Het was een intieme voordracht gericht op het vertolken van als persoonlijk te beleven gevoelens en deze paste uitstekend bij de moderne, individualistische dichtkunst. Een ander verschil is dat deze moderne manier van voordragen niet in besloten bijeenkomsten plaatsvond als dichtgenootschappen en rederijkerskamers maar in openbare, voor ieder toegankelijke ruimtes. Het grootste aantal voordrachtbijeenkomsten werd in het laatste decennium gehouden. Toen in de tweede helft van de jaren twintig de radio in veel gezinnen zijn intrede deed, werden er ook lezingen over en voordrachten uit *Mei* voor de radio gehouden. Literaire lezingen werden georganiseerd onder meer door afdelingen van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen en later door de volksuniversiteiten maar ook op initiatief van uitgevers. Zowel de voordrachtbijeenkomsten als de literaire lezingen hebben een fors aandeel gehad in het populariseringsproces van *Mei*. Daar hebben de verslagen en aankondigingen in de dagbladen uiteraard aan meegewerkt.

3. De derde institutie is het onderwijs. Pas in 1908 verschenen wat meer literatuurboeken voor het onderwijs, waarin Gorter en *Mei* werden besproken. Er zijn 90 literatuurboeken getraceerd en onderzocht. In de bloemlezingen bleken veel verschillende *Mei*-fragmenten opgenomen te zijn, hoewel de

eerste strofe het vaakst werd geciteerd. Bij de literatuuroverzichten werd de classificatie van het gedicht *Mei* of de dichter Gorter nagegaan. Vrijwel altijd werd Gorter als één der belangrijkste dichters beschouwd. Enkele literatuurboeken bevatten geen *Mei*-fragment of *Mei*-bespreking op grond van christelijk-orthodoxe of pedagogisch-didactische argumenten. Mijn conclusie is dat de literatuurboeken voor het middelbaar onderwijs vooral vanaf de jaren twintig bijgedragen hebben aan het populariserings- en canoniseringsproces van *Mei*.

4. De vierde institutie is die van de *Mei*-studies. Er verschenen ook vier dissertaties over de beweging van Tachtig en over *Mei*. Er zijn in totaal 31 *Mei*-studies onderzocht. De interpretaties kunnen in vier groepen ingedeeld worden. De grootste groep wordt gevormd door de interpretaties die een tegenstelling creëren tussen Balder en *Mei*. Men ziet daarin een conflict tussen het aardse en zinnelijke versus het hemelse en geestelijke. Albert Verwey gaf in zijn *Inleiding tot de nieuwe Nederlandsche dichtkunst* als eerste deze interpretatie. In het tijdschrift *De Beweging* proclameerde hij een geestelijke kunst die gericht is op een transformatie van de eerste persoonlijke gevoelsindrukken opstijgend naar de al het zijnde omvattende Idee. Sindsdien is er bij de belangrijkste dichters sprake van een transformatieproces dat de waarneming van de werkelijkheid overzet in een hogere, dichterlijke werkelijkheid, die vaak ook een metafysische of universele waarheid vormgeeft. Tegen deze achtergrond is het te begrijpen dat volgende interpreters de lezing van Verwey als uitgangspunt namen voor hun eigen interpretatie van het gedicht. De orkestratie van de *Mei*-interpretatie van Verwey had tot gevolg dat de tegenstelling of het conflict tussen de verhaalpersonnen *Mei* en Balder als het belangrijkste thema werd gezien.

Uit de lezersreacties wordt duidelijk dat het gedicht werkelijk een vernieuwing bracht in de dichtkunst. Die vernieuwing bestond niet alleen uit een andere prosodie, maar vooral uit een taalgebruik dat gevoelens en emoties opriep die tot dan toe in de literatuur niet zo onder woorden waren gebracht, en dat aanvankelijk vooral door jongeren werd herkend als nieuw, modern en passend bij de nieuwe tijd.

De waarderingsgeschiedenis van *Mei* laat zien dat het gedicht aanvankelijk slechts door een kleine groep werd bewonderd en door velen werd verguisd, maar tenslotte als een klassiek werk en als een nationaal bezit werd erkend.

